Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029 (VNS 2/2025 vp)

Arene kiittää mahdollisuudesta lausua julkisen talouden suunnitelmasta. Lausunnon pääviestit ovat:

- Hallitus päätti leikata taas nimenomaan korkeakoulujen perusrahoitusta. Riihen päätösten myötä kaikkien korkeakoulujen perusrahoitus tulee laskemaan pysyvästi 114,2 miljoonalla eurolla vuoteen 2028 mennessä, josta ammattikorkeakoulujen osuus on **2026**: 51,4 milj. €, **2027:** 52,8 milj. €, **2028** ja siitä eteenpäin pysyvänä perusrahoituksen tason laskuna: 54 miljoonaa euroa.
- Vuoden 2028 pysyvä leikkaus vastaa ammattikorkeakoulujen rahoitusmallissa noin 3 800 vuosittaisen tutkinnon rahoitusta.
- Hallituskauden aikana tehdyt leikkaukset tarkoittavat ensi vuonna ammattikorkeakouluille 51 miljoonan euron ja 5,4 prosentin laskua perusrahoitukseen.
- Erityisen huolestuttavaa on jo usean hallituksen toimintamalli leikata pysyvää perusrahoitusta, ja pyrkiä korvaamaan ne määräaikaisilla ja kohdennetuilla rahoituserillä.
- Hallituksen keskeinen tavoite koulutustason nostosta ei onnistu nyt tehdyillä päätöksillä. Koulutus- ja osaamistason nosto ovat keskeisiä talouskasvun ja tuottavuuden kasvun lähteitä. Tutkimus- ja kehittämispanosten valtava kasvattaminen valuu hukkaan, ellei samalla huolehdita osaajien saatavuudesta.
- 100 miljoonan euron rahoitusta uusiin aloituspaikkoihin ei saa ottaa nykyisestä korkeakoulujen rahoituskehyksestä. Se johtaisi vain nykyisten opiskelijoiden tuen ja opetuksen laadun heikkenemiseen. Ne tulee kohdentaa siten, että se vahvistaa samalla kertaa koulutustason nostoa ja yritysten kasvun edellyttämää tutkimus- ja kehittämisosaamista. Tämä yhtälö voidaan toteuttaa suuntaamalla rahoituksesta merkittävä osuus ammattikorkeakouluille, joilla on jo toimivat yritysyhteistyö- ja koulutusmallit.
- Nyt linjattua 30 opintosetelirahoitusta (otetaan 100 miljoonasta) on kohdennettava erityisesti ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun pyrkivien määrän lisäämiseksi. Näin voimme tehokkaimmin lisätä nostaa koulutustasoa.
- Erityisesti Arene kiittää päätöstä kohdentaa T&K-rahoituslain mukaista rahoitusta korkeakoulujen perusrahoitukseen. Summa on kuitenkin erittäin pieni suhteutettuna muuhun T&K- rahoituslain kokonaisrahoitukseen sekä ammattikorkeakoulujen lakisääteisiin T&K-tehtäviin. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistamiseen kohdistetaan 10 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 15 miljoonaa euroa vuodesta 2027 eteenpäin.
- Kehysriihessä linjattiin myös muutamista periaatteellisista korkeakoulutuksen rahoitukseen ja korkeakoulutukseen pääsyyn liittyvästä asiasta eli opintosetelistä toiselta asteelta tuleville sekä koko korkeakoulututkinnon suorittamisesta avoimessa korkeakoulussa. Tällaiset muutokset koko järjestelmän dynamiikkaan on tehtävä hyvin harkiten, jotta uudistusten haitalliset vaikutukset voidaan eliminoida tai niitä voidaan hallita.

Korkeakoulujen näkökulmasta yksi valtiotalouden kehyskausi on lyhyt aika, ja kokonaiskuva korkeakoulutuksen resursseista häviää helposti näkyvistä. Korkeakoulut saavat rahoituksensa tulosperustaisen rahoitusmallin kautta jälkikäteen. Mallissa merkittävin rahoituksen jakokriteeri ovat suoritetut tutkinnot. Koulutus ja sen kehittäminen ovat kuitenkin pitkäjänteistä työtä. Perusrahoituksen ennakoimattomuus ja sen rapauttaminen uhkaavat johtaa siihen, että kansallinen tavoitteemme korkeakoulutettujen 50 prosentin ikäluokkaosuudesta uhkaa karata jatkuvasti kauemmaksi. Ammattikorkeakoulujen

osalta tehty politiikka on johtanut siihen, että niiden reaalinen perusrahoitus on laskenut vuodesta 2011 yli 200 miljoonalla eurolla ja samaan aikaan niille asetetut tutkintotavoitteet ovat lähes kaksinkertaistuneet (taulukko 1).

Taulukko 1. Ammattikorkeakoulujen inflaatiokorjattu perusrahoitus per tutkinto (korkeakouluindeksi, 2011 = 100)

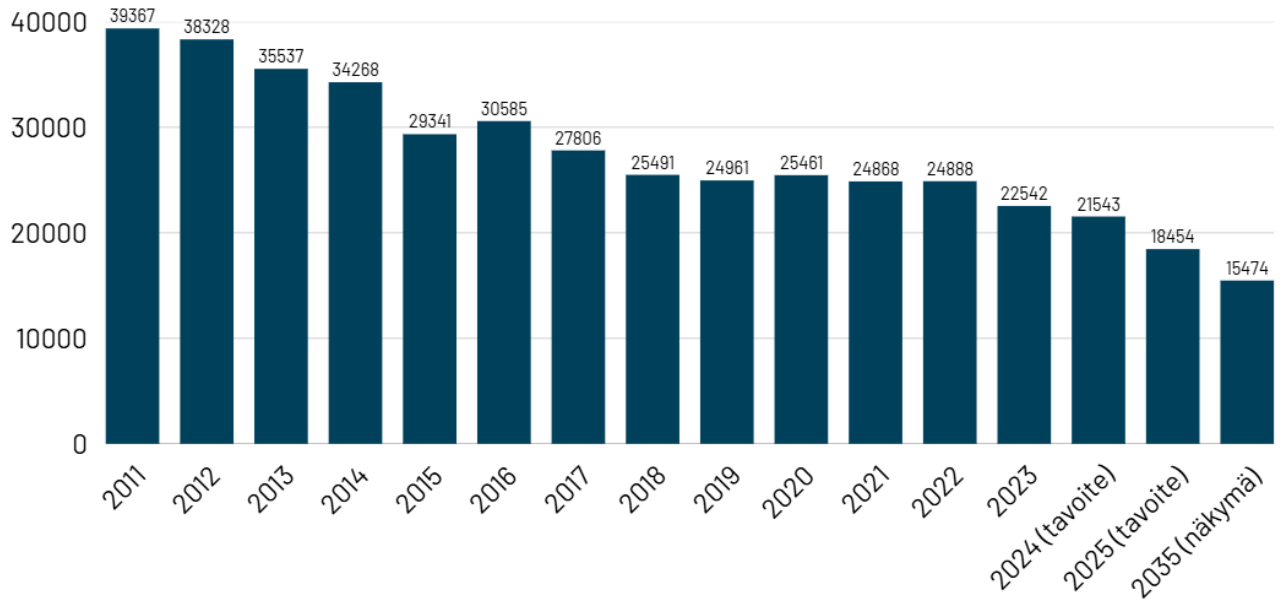

Vastoin kaikkia lupauksia nyt leikattiin nimenomaan korkeakoulujen perusrahoitusta. Leikkaus on 52,7 miljoonaa euroa pysyvästi joka vuosi ja tämän päälle vielä vuosittainen lisäleikkaus 30+20+15 miljoonaa euroa vuosille 2026–2028, joista viimeisen vuoden 15 miljoonaa euroa jää kehysriihessä sovituista leikkauksista pysyväksi perusrahoituksen tason alennukseksi. Tämä tarkoittaa, että puoliväliriihen päätösten myötä korkeakoulujen perusrahoitus tulee laskemaan pysyvästi lähes 115 miljoonalla eurolla vuoteen 2028 mennessä, josta ammattikorkeakoulujen osuus on 54 miljoonaa euroa.

Nyt tehdyt leikkaukset eivät olleet tämän hallituksen ensimmäiset korkeakoulutukseen kohdistetut leikkaukset. Hallituskauden aikana tehdyt leikkaukset tarkoittavat ensi vuonna ammattikorkeakouluille 51 miljoonan euron ja 5,4 prosentin laskua perusrahoitukseen. Kokonaisuus leikkauksista on kuvattuna taulukossa 2.

Taulukko 2. Orpon hallituksen ammattikorkeakoulujen perusrahoitukseen kohdentamat leikkaukset

Ammattikorkeakoulujen perusrahoitukseen kohdennetut leikkaukset	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Nostetaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen avoimen koulutustarjonnan säädeltyjä enimmäismaksuja ja vähennetään vastaavasti korkeakoulujen valtionrahoitusta.	1,1	2,75	3,85	5,5	8,25
Nostetaan EU/ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukukausimaksuja (nettomaksut) ja vähennetään vastaavasti korkeakoulujen valtionrahoitusta.	3	6	9	12	12
Vähennetään rahoitusta, koska harjoittelukorvaus on siirtynyt v. 2023 alkaen maksettavaksi sosiaali- ja terveysministeriön pääluokasta.	12	12	12	12	12
Vuonna 2024 päätetty valtionavustussäästö opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle.			16,9	16,9	16,9
Uudet leikkaukset ammattikorkeakoulujen rahoitukseen kevään 2025 kehysriihessä.			9,6	6,4	4,8
Yhteensä	**16,1**	**20,8**	**51,4**	**52,8**	**54,0**

Määräaikainen ja kohdennettu rahoitus ei koskaan korvaa pysyvää perusrahoitusta

Julkisuuteen kehysriihen päätöksistä nousi 100 miljoonan lisärahoitus korkeakoulujen aloituspaikkoihin. Tästä rahasta on ilmeisesti tarkoitus päättää budjettiriihessä ja kohdentaa se vuoden 2026 rahoitukseen kertaluonteisena eränä. Mistä rahoitus on tarkoitus ottaa, on edelleen korkeakouluille epäselvää.

Tämä hallitus jatkaa jo pitkään jatkunutta tapaa leikata perusrahoituksesta ja kohdentaa mahdollinen lisärahoitus määräaikaiseen ja kohdennettuun rahoitukseen. Rahoitusta on sanottu suunnattavan nyt erityisesti tietyille tekniikan aloille. Rahoituksen kohdentamisessa on oltava vastuullinen ja varmistettava, että kohdennettavilla aloilla koulutukselle on kysyntä ja sieltä myös valmistutaan. Kohdennus on tehtävä niin, että sillä varmistetaan osaajia myös julkisen sektorin, kulttuurialan ja huoltovarmuuden kannalta keskeisiin tehtäviin, joissa kärsitään työvoimapulasta.

Kasvavat tutkintotavoitteet ja vähenevä perusrahoitus tarkoittavat yhtälönä myös osaamisiltaan ja kyvyiltään yhä moninaisempaa opiskelijajoukkoa ammattikorkeakouluissa. Aloituspaikkojen lisääminen niin yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa tarkoittaa, että yhä useampi ammattikorkeakouluopiskelija tulee opintoihin ammatillisen koulutuksen polkua pitkin. Vuonna 2024 ammattikorkeakoulussa aloittaneista noin puolet oli suorittanut ammatillisen tutkinnon. Koulutustason nostossa ammattikorkeakoulujen merkitys on erityisen kriittinen, mutta sillä on myös muita merkittäviä koulutuspoliittisia ulottuvuuksia (taulukko 3).

Taulukko 3.

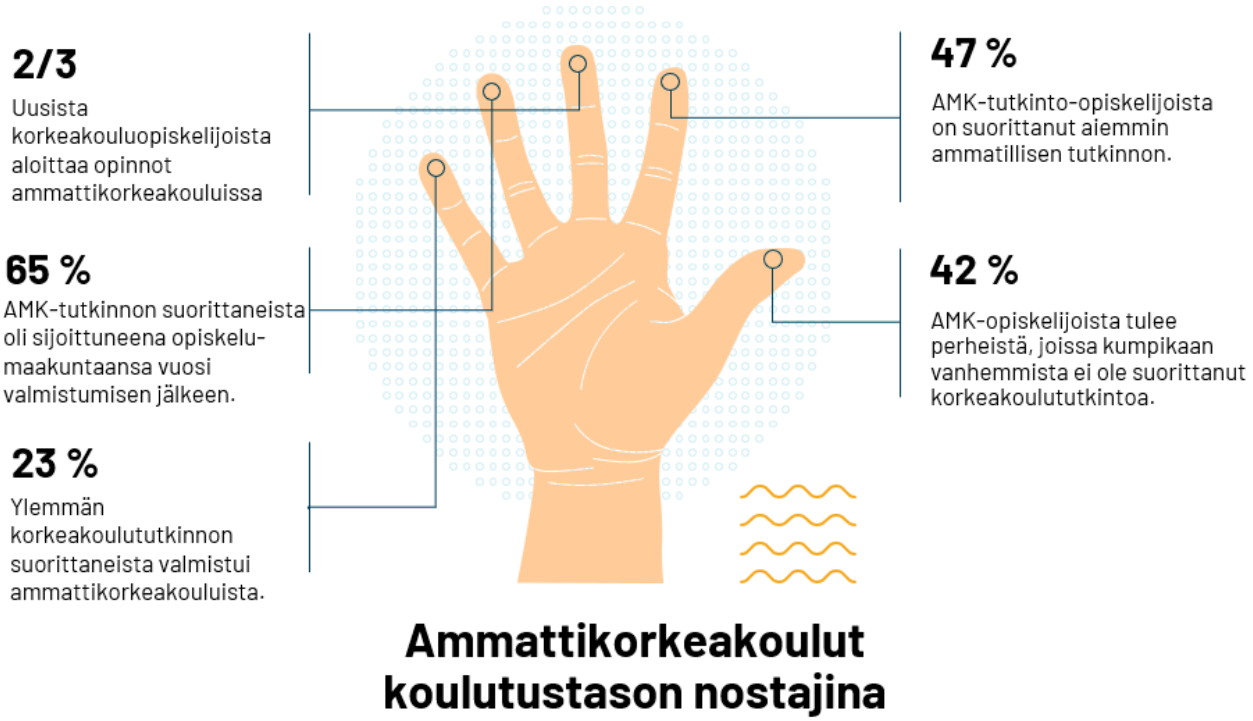

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus julkaisi alkuvuodesta arvioinnin ammatillisen koulutuksen tuottamasta osaamisesta suhteessa ammattikorkeakouluopintojen vaatimuksiin. Selvityksen lopputuloksena oli, ammatillisesta koulutuksesta valmistuneilla opiskelijoilla on puutteita kirjoitus- ja lukutaidossa ja kielitaidossa, matemaattisessa osaamisessa ja opiskelutaidoissa, joita ammattikorkeakouluopinnoissa tarvittaisiin. Näiden opiskelijoiden opiskeluvalmiuksia joudutaankin nostamaan ammattikorkeakouluissa opintojen ensimmäisen vuoden aikana, mikä taas hidastaa opintojen läpäisyä ja tuo kustannuksia tutkinnon suorittamiseen korkeakoululle.

T&K-rahoituksen kohdentaminen perusrahoitukseen on periaatteellisesti merkittävä linjaus

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistamiseen kohdistetaan 10 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 15 miljoonaa euroa vuodesta 2027 eteenpäin.

Arene kiittää hallituksen sitoutumista julkisen talouden suunnitelmassa T&K-rahoituslain mukaiseen tutkimus- ja kehittämistoiminnan julkisen rahoituksen nostoon. Erityisesti Arene kiittää päätöstä kohdentaa rahoitus korkeakoulujen perusrahoitukseen. Summa on kuitenkin erittäin pieni suhteutettuna muuhun T&K- rahoituslain kokonaisrahoitukseen sekä ammattikorkeakoulujen lakisääteisiin T&K-tehtäviin. Perusrahoituksen merkitystä tavoitteiden toteutumiselle ovat alleviivanneet kaikki teeman parissa työskennelleen parlamentaariset ryhmät sekä asiantuntijat.

Perusrahoituksen lisäksi rahoitusta tulee kohdentaa sellaisiin uusin rahoitusinstrumentteihin, jotka tukevat ammattikorkeakoulujen ja yritysten yhteistyössä tehtävää soveltavaa TKI-toimintaan**.** Tässä suhteessa ammattikorkeakoulujen tavoitteet ovat erityisesti Business Finlandin myöntämässä

rahoituksessa. Kilpailtu rahoitus toimii kuitenkin vain, jos sitä tukee parempi perusrahoitus. Samoin ammattikorkeakoulut näkevät mahdollisuuksia Elinvoimakeskusten kautta käyttöön otettavasta rahoitusmekanismista, jolla edistetään pk-yritysten tavoitteellista T&K-toimintaa.

Suomen kasvu edellyttää erityisesti **olemassa olevan tiedon ja teknologian hyödyntämistä nykyistä tehokkaammin**. Tämä on keskeinen osa ammattikorkeakoulujen DNA:ta. Tämä on myös ammattikorkeakoulusta valmistuneiden valmiuksien ydin. Perusrahoitukseen kohdennettava osuus on erityisesti ammattikorkeakouluille elinehto, ja sitä tulee kasvattaa nykyistä suunnitelmaa paljon nopeammin ja voimakkaammin. Rahoituksen kohdentaminen yksinomaan tutkimus- ja kehittämishankkeiden rahoitukseen ei kasvata ammattikorkeakoulujen kyvykkyyksiä toteuttaa lakisääteistä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa TKI-toimintaa. Ammattikorkeakouluille on asetettu erityinen tavoite uusien yritysten – erityisesti pk-yritysten - saattamiseksi TKI-toiminnan piiriin. Nyt suunnattu perusrahoitus on todella pientä suhteessa pk-sektorin laajuuteen ja tarpeisiin ekosysteemien synnyttämiseksi ja kehittämiseksi.

Jo nyt perusrahoituksen riittämättömyyden vuoksi ammattikorkeakoulut käyttävät pienemmän osuuden perusrahoituksestaan TKI-toimintaan kuin mitä rahoitusmalli allokoi siitä korkeakouluille prosenttiosuuksien suhteessa. TKI-toiminnan laajenemisen osalta ammattikorkeakouluilla tulevat taloudelliset rajat vastaan, mikä taas vaikeuttaa yhteistyöverkostojen kehittämistä yritysten ja eurooppalaisten kumppaneiden kanssa, ja siten vaikeuttaa esimerkiksi rahoitusten hakua ja saantia eurooppalaisista rahoituslähteistä. Esteenä kun ovat lisäksi korkeakoululle tyypillisten ”toiminnallisten edellytysten” kiellot kuten professorin nimikkeen käyttö sekä tohtoritutkintojen myöntöoikeus.

Korkeakoulutuksen peruspalikoita on siirrettävä harkiten

Tiede- ja kulttuuriministeri on ilmoittanut, että 100 miljoonan euron lisärahoituksella toteutetaan myös ilman korkeakoulupaikkaa jääneille, toisen asteen koulutuksesta valmistuneille, maksuton 30 opintopisteen opintoseteli avoimeen yliopistoon tai avoimeen ammattikorkeakouluun. Toteutustapa on vielä avoin. Lähtökohtaisesti Arene tukee tavoitetta varmistaa kaikille yksi maksuton korkeakoulututkinto. Olennaista on, millä tavoin yksilöitä tuetaan tehokkaimmin siirtymään korkeakoulutukseen. Setelimalli on kehitettävä niin, että se on hallinnollisesti kustannustehokas ja yksilölle sekä toisen asteen oppilaitoksille kannustava. Yksilön kautta korkeakouluille ohjattava perusrahoitus olisi erittäin merkittävä periaatteellinen muutos korkeakoulujen rahoitukseen, ja sen kohdentumisen periaatteisiin.

Toinen vastaava asia on korkeakoulututkinnon suorittaminen avoimessa korkeakoulussa. Tätä on ehdotettu erityisesti reitiksi toiseen tutkintoon, jolloin kääntäen ensimmäisen tutkinnon maksuttomuus säilytettäisiin. Toisaalta on muistettava, että toisia tutkintoja suoritetaan myös yhteiskunnan näkökulmasta perustelluista syistä. Kaikissa tutkinnoissa ei ole myöskään sellaisia työmarkkinatulemia, että siitä maksaminen on yksilön kannalta perusteltua eikä aina edes mahdollista. Emme myöskään saa muodostaa laadun osalta kahden kerroksen tutkintoja. On selvää, hakijat optimoivat pääsyä korkeakoulutukseen. Toisin sanoen, jos jonnekin haluttuun kohteeseen tehdään uusi ovi, sen taakse muodostuu jono. Lyhimpään jonoon asetutaan tai sen ohi mennään, jos se vaan on suinkin mahdollista.